

MAREK DĄBROWSKI¹

Tryb sanowania ugody zawartej przed mediatorem w toku sądowej kontroli ugody²

Wpłynął: 29.02.2024. Akceptacja: 12.06.2024

Streszczenie

Głównym problemem, który poddano analizie, jest brak procedury umożliwiającej sanowanie wadliwych postanowień ugody zawartej w ramach mediacji sądowej do momentu wydania przez sąd postanowienia o odmowie jej zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności. Punktem wyjścia dla poczynionych rozważań była analiza przesłanek sądowej kontroli ugody mediacyjnej i wpływu negatywnego orzeczenia sądu w przedmiocie jej zatwierdzenia na dalszy tok postępowania, w tym możliwe tryby sanowania wadliwych postanowień ugody. Wynikiem przeprowadzonej analizy są sformułowane postulaty *de lege ferenda* mogące stanowić asumpt do dyskusji na temat zasadności wprowadzenia zmian normatywnych.

Słowa kluczowe: wady ugody mediacyjnej, sądowa kontrola ugody, sanowanie ugody mediacyjnej.

¹ Dr Marek Dąbrowski – Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II (Polska); e-mail: marekdabrowski@kul.pl; ORCID: 0000-0002-7907-0989.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

MAREK DĄBROWSKI

Mode of Rectification of a Mediation Settlement Agreement in the Course of Judicial Review³

Abstract

The main problem that has been analysed is the lack of a procedure for eliminating defective provisions of the mediation settlement until the court's decision to refuse to approve the settlement or to make it enforceable. The starting point of the considerations made was the analysis of the prerequisites for judicial review of the mediation settlement and the impact of a negative court decision to approve it on the further course of the proceedings, including possible modes of sanitizing defective provisions of the settlement. The result of the analysis are formulated postulates *de lege ferenda*, which can provide a basis for discussion of the legitimacy of introducing normative changes.

Keywords: defective provisions of the mediation settlement, judicial review of mediation settlement, revision of mediation settlement.

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Wprowadzenie

Zawarcie ugody przed mediatorem w celu modyfikacji istniejącego między stronami niepewnego lub spornego stosunku prawnego i nadania mu charakteru pewnego oraz bezspornego stanowi wyraz autonomii woli w sferze prawa materialnego, a także przejaw zasady dyspozycyjności wyrażającej się w możliwości złożenia wniosku o jej zatwierdzenie lub nadanie klauzuli wykonalności. Wniosek stanowi podstawę sądowej kontroli ugody wedle przesłanek odpowiadających materialnym wymogom ważności czynności prawnych wraz z oceną jej sformułowań pod kątem zrozumiałości i braku sprzeczności. W przypadku gdy ugoda mediacyjna obarczona jest wadami uzasadniającymi wydanie postanowienia o odmowie jej zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności w całości lub w części, przepisy kodeksu postępowania cywilnego⁴ nie zawierają regulacji, która umożliwiałaby sanowanie postanowień ugody w toku sądowej kontroli ugody. Problem ten dotyczy ugody zawartej w trybie mediacji sądowej, bowiem odmowa jej zatwierdzenia bez możliwości korekty niweczy skutki, również finansowe, wynikające z faktu jej zawarcia. Implikuje to konieczność dalszego prowadzenia postępowania z praktyką zawierania ugód sądowych na bazie niewadliwych postanowień ugody mediacyjnej bądź konieczność ponownego skierowania stron do mediacji w celu zawarcia niewadliwej ugody. Sąd nie dysponuje bowiem uprawnieniem, aby wezwać stronę lub mediatora do uzupełniania lub poprawienia postanowień ugody. Strony natomiast, chcąc zachować korzyści wynikające z faktu zawarcia ugody przed mediatorem, nie mogą samodzielnie, bez udziału mediatora, dokonać modyfikacji ugody. Ten zaś nie ma normatywnego obowiązku sporządzenia, kontroli ani tym bardziej uczestniczenia w procedurze sanowania ugody przed nim zawartej, bowiem ostatnią czynnością mediatora, w ramach zakończonej mediacji, jest złożenie w sądzie protokołu z mediacji wraz z dołączoną do niego ugodą.

Przedmiotem artykułu jest wpływ orzeczenia sądu wydanego w przedmiocie odmowy zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej w ramach mediacji sądowej na możliwy tryb jej sanowania w toku dalszego postępowania sądowego. Celem artykułu jest krytyczna analiza braku regulacji umożliwiającej modyfikację wadliwych postanowień ugody na etapie sądowej kontroli

⁴ Ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.), dalej k.p.c.

ugody wraz z wykazaniem zasadności jej wprowadzenia z punktu widzenia zapewnienia idei sprawności postępowania i ekonomiki procesowej. Problem badawczy koncentruje się wokół możliwości przyznania sądowi uprawnienia do wyznaczenia stronom terminu celem modyfikacji wadliwych postanowień ugody zawartej w ramach mediacji sądowej, zwłaszcza w zakresie oczywistych pomyłek pisarskich lub rachunkowych wraz ze zobowiązaniem mediatora do uczestniczenia w ramach procedury sanowania ugody. Wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy pozwoliły na sformułowanie postulatów *de lege ferenda*, które mogą stanowić asumpt do dalszej dyskusji na temat zasadności i kierunków możliwych unormowań.

Przesłanki odmowy zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem

Ugoda zawarta przed mediatorem jest czynnością prawną, która zawierana jest w celu uchylenia niepewności co do roszczeń wynikających z istniejącego między stronami stosunku prawnego, zapewnienia ich wykonania bądź uchylenia sporu istniejącego lub mogącego powstać (art. 918 kodeksu cywilnego⁵). Stanowi szczególną postać czynności prawnej, której niepowtarzalność wyraża się możliwością sądowej kontroli w celu jej zatwierdzenia lub nadanie klauzuli wykonalności w zależności od charakteru postanowień zawartych w ugodzie. Strony, w granicach swobody umów wyznaczonych właściwością stosunku prawnego ugody, ustawami oraz zasadami współżycia społecznego (art. 353¹ k.c.) mogą ukształtować jej treść i cel ugody według własnego uznania. Następstwem zawarcia ugody z naruszeniem granic wyznaczających zakres swobody umów jest sankcja bezwzględnej nieważności całości (art. 58 § 1 k.c.) lub części czynności prawnej (art. 58 § 3 k.c.), która z mocy prawa powoduje, że ugoda nie wywiera skutków zamierzonych przez strony. Przesłanki nieważności czynności prawnej uregulowane w art. 58 k.c. w pełni mieszczą się w szerszym katalogu przesłanek sądowej kontroli ugody mediacyjnej wskazanym w art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. Podstawą przeprowadzenia postępowania w przedmiocie zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności ugodzie jest wniosek złożony przez co najmniej jedną ze stron ugody (art. 183¹⁴ § 3 k.p.c.), a także protokół z mediacji wraz z dołączoną do niego ugodą złożony przez mediatora⁶. Sąd, dokonując oceny ugody na podstawie art. 183¹⁴ § 3 k.p.c., może w całości lub części odmówić jej zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności, jeżeli jest ona

⁵ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1610 ze zm.), dalej k.c.

⁶ Zob. P. Sławicki, *Obowiązki mediatora w zakresie przygotowania ugody przed nią zawartej i złożenia protokołu mediacyjnego w sądzie*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2017, 2, s. 94.

sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, a także gdy jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności. Należy nadmienić, że sądowa kontrola ugody nie jest postępowaniem, którego celem jest ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 189 k.p.c.) zmodyfikowanego i uregulowanego w drodze ugody. Podobieństwo materialnoprawnych przesłanek nieważności czynności prawnej (art. 58 k.c.), które stanowią jedną z możliwych postaci wadliwości, uwzględnianą przez sąd z urzędu, z przesłankami sądowej kontroli ugody mediacyjnej nie oznacza, że postanowienie o odmowie zatwierdzenia lub nadania jej klauzuli wykonalności prowadzi do ustalenia nieważności ugody jako umowy pozasądowej. Możliwe są oczywiście różne postacie wadliwości istniejącej umowy ugody⁷, które nie prowadzą do jej bezwzględnej nieważności, ale w świetle przesłanek wskazanych w art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. uzasadniają odmowę jej zatwierdzenia. Oczywiście będzie to dotyczyło przede wszystkim wad, których wzruszenie nie wiąże się z koniecznością wykonania prawa kształtującego w postaci złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych zawartej ugody. Odmowa zatwierdzenia ugody mediacyjnej nie wyklucza zatem, że będzie ona ważna i skuteczna jako ugoda pozasądowa. Niewykluczone również, że podstawą odmowy zatwierdzenia będą okoliczności, które nie pozwalają zakwalifikować jej jako ugody w rozumieniu art. 917 k.c. i tym samym należałoby ją oceniać w świetle przepisów właściwych dla czynności prawnej danego rodzaju. Niemniej jeżeli odmowa zatwierdzenia ugody następuje z przyczyn odpowiadających przesłankom bezwzględnej nieważności czynności prawnej, to należałoby ją uznać za nieważną, bowiem jako ugoda pozasądowa byłaby obarczona sankcją bezwzględnej nieważności pośrednio stwierdzoną w toku postępowania, w którym sąd odmówił jej zatwierdzenia. Należy jedynie wspomnieć, że sankcja bezwzględnej nieważności nie jest następstwem i nie powstaje z chwilą wydania postanowienia o odmowie zatwierdzenia ugody przez sąd, bowiem czynność ta nie wywołuje z mocy prawa zamierzonych przez strony skutków prawnych i to bez konieczności podejmowania żadnych czynności⁸. Z punktu widzenia spójności systemu prawa odmowa zatwierdzenia ugody przez sąd z uwagi na wystąpienie przesłanek odpowiadających materialnoprawnym przesłankom nieważności czynności prawnej nie może prowadzić do dualizmu, w którym ugoda uznana za sprzeczną z prawem lub z zasadami współżycia społecznego w postępowaniu przed sądem może być traktowana jako ważna ugoda pozasądowa⁹. Z zastrzeżeniem, że jeśli nieważnością

⁷ Zob.: Ł. Błaszczak, *Postępowanie sądowe w sprawach mediacyjnych*, [w:] A. Torbus (red.), *Mediacja w sprawach gospodarczych: praktyka, teoria, perspektywy*, Warszawa 2015, s. 309.

⁸ Zob. K. Piasecki, [w:] J. Winiarz (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, Warszawa 1980, s. 69; M. Gutowski, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2017, s. 395.

⁹ Zob. D. Dulęba, *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 222.

dotknięta jest tylko część czynności prawnej, to pozostaje ona w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana (art. 58 § 3 k.c.).

Cel, a zarazem granice sądowej kontroli ugody wyznaczone są przesłankami, których katalog jest zupełny¹⁰ i zamknięty, zaś postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem nie jest poprzedzone merytorycznym rozpoznaniem sprawy¹¹. Zupełność katalogu przesłanek determinowana jest przede wszystkim przesłanką zgodności z prawem, która odnosi się do wszelkich aktów prawnych bez względu na ich miejsce obowiązywania w hierarchii, a która w połączeniu z „wchłoniętą” przez nią przesłanką w postaci „obejścia prawa” odwołuje się do całego systemu prawnego, w tym zasad ogólnych, leżących u jego podstaw¹². Sąd, dysponując wnioskiem o zatwierdzenie ugody spełniającym wymogi przewidziane dla pisma procesowego (art. 126 k.p.c.), złożonym przez stronę posiadającą legitymację procesową oraz protokołem z mediacji, potwierdzającym fakt zawarcia ugody przed mediatorem wraz z dołączoną ugodą, dokonuje jej oceny na podstawie całości zebranego materiału, w sposób naturalny, uwzględniając przepisy prawa materialnego i procesowego¹³.

Uгода zawarta przed mediatorem jest sprzeczna z prawem, gdy nie uwzględnia treści wymaganej przez prawo, zawiera postanowienia lub wywołuje skutki niezgodne z prawem bądź narusza zakazy ustanowione przez prawo. Dotyczy to norm o charakterze semiimperatywnym oraz bezwzględnie obowiązującym. Do kognicji sądu należy zatem ocena m.in. cech konstytutywnych ugody, w tym trybu jej zawarcia warunkującego możliwość zatwierdzenia¹⁴, celu wyznaczonego naturą stosunku prawnego ugody oraz treści jej postanowień w granicach wyznaczonych art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. Uwzględniając przesłankę sprzeczności z prawem, sąd powinien dokonać oceny, czy ugoda została zawarta w zakresie istniejącego między stronami stosunku prawnego, względem którego strony mają możliwość samodzielnego dysponowania prawami lub roszczeniami z niego wynikającymi, a także czy przepis ustawy

¹⁰ Zob.: A. Antkiewicz, *Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym*, „Radca Prawny” 2008, 6, s. 9; por.: M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 286.

¹¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 14 stycznia 2014 r., I ACz 2163/13, Legalis nr 775706.

¹² Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 29 marca 2006 r., IV CK 411/05, Legalis nr 108238; K. Flaga-Gieruszyńska, *Kryteria kontroli sądowej ugody zawartej przed mediatorem*, [w:] T. Erciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 136–137; T. Wojciechowski, *Kontrola ugody sądowej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, 3, s. 660; T. Żywnowski, [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 668.

¹³ O.M. Piaskowska, [w:] K. Antolak-Szymanski, O.M. Piaskowska, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2017, s. 222.

¹⁴ M. Sychowicz, [w:] A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1–366*, t. 1, Warszawa 2016, s. 790.

wprost nie wyłącza dopuszczalności jej zawarcia. Podobnie sąd powinien odmówić zatwierdzenia ugody w sytuacji, gdy strona nie posiada legitymacji do wystąpienia z wnioskiem o jej zatwierdzenie¹⁵, a także, gdy wynik oceny prowadzi do wniosku, że nie odpowiada ona naturze (właściwości) stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.) ugody i tym samym nie podlega procedurze zatwierdzenia przez sąd. Przykładem może być ugoda, która nie prowadzi do uchylenia sporu¹⁶ albo nie modyfikuje istniejącego między stronami stosunku prawnego, kreując nowy stosunek prawny¹⁷ lub też ugoda, która obarczona jest wadą pozorności i zawierana jest przed mediatorem tylko w celu obejścia prawa i podjęcia starań o jej zatwierdzenie lub nadanie klauzuli wykonalności¹⁸.

Ugoda, której treść i cel są zgodne z prawem, może jednak zostać w toku sądowej kontroli uznana za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego. Sprzeczność treści ugody wyraża się wówczas w powstaniu obowiązku lub uprawnienia do postępowania zakazanego przez konkretną¹⁹, podlegającą ewolucji i pozaprawną normę o charakterze moralnym sformułowaną na bazie reguł etycznych, zaś sprzeczność celu ugody z zasadami współżycia społecznego prowadzi do powstania stanu rzeczy, który w świetle wspomnianych reguł może zostać oceniony negatywnie²⁰. Przyjmując koncepcję subiektywnej ekwiwalentności świadczeń, sprzeczną z zasadami współżycia społecznego nie będzie ugoda, której treść dla jednej ze stron mogłaby zostać w korzystniejszy sposób uregulowana w postępowaniu przed sądem aniżeli w drodze dokonanej czynności prawnej²¹. Niemniej, gdy uwzględniając całość okoliczności modyfikowanego ugodą stosunku prawnego wzajemne ustępstwa stron mają charakter rażąco niewspółmierny²², a przez to mogą być ocenione negatywnie w świetle konkretnych reguł moralnych, to w konsekwencji może to stanowić uzasadnienie dla uznania ugody za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego, również w sytuacji, gdy do jej ukształtowania doszło przy świadomym lub tylko spowodowanym niedbalstwem, wykorzystaniu silniejszej pozycji jednej ze stron²³.

¹⁵ Zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 17 września 2018 r., I AGz 87/18, Legalis nr 1846403.

¹⁶ Zob.: postanowienie Sądu Najwyższego z 1 grudnia 2022 r., I CSK 1717/22, Legalis nr 2841809.

¹⁷ Zob.: wyrok Sądu Najwyższego z 4 lutego 2004 r., I CK 178/03, Legalis nr 63713.

¹⁸ Zob.: wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 17 listopada 2005 r., I FSK 204/05, Legalis nr 76454, w którym sąd stwierdził, że przesłanka obejścia prawa i przesłanka pozorności są sobie znaczeniowo bliskie i niejednokrotnie się pokrywają.

¹⁹ Zob.: wyrok Sądu Najwyższego z 7 maja 2003 r., IV CKN 120/01, Legalis nr 61372.

²⁰ P. Machnikowski, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 143.

²¹ M. Pyziak-Szafnicka, [w:] J. Panowicz-Lipska (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, t. 8, Warszawa 2004, s. 886.

²² Zob.: postanowienie Sądu Najwyższego z 10 listopada 2000 r., V CKN 1483/00, Legalis nr 299508.

²³ Wyrok Sądu Najwyższego z 18 marca 2008 r., IV CSK 478/07, Legalis nr 293654.

Ostatnie dwie przesłanki zawarte w art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. uprawniają sąd do odmowy zatwierdzenia całości lub części ugody, która jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności. Ugoda jest niezrozumiała, gdy w drodze wykładni językowej i przy uwzględnieniu modelu przeciętnego czytelnika²⁴ zawarte w niej sformułowania nie pozwalają na pełne ustalenie znaczenia treści czynności prawnej. Dla uznania, że treść ugody jest zrozumiała, nie wystarczy przekonanie stron o jej poprawności językowej²⁵. Stąd też oświadczenie zamieszczone w treści ugody, że jest ona zrozumiała i strony nie wnoszą do niej zastrzeżeń, nie obliguje sądu do uznania jej za taką, ani o tym nie przesądza. Ugoda, której znaczenia treści sąd nie może domniemywać, powinna na tyle precyzyjnie i poprawnie językowo oddawać rzeczywistą wolę stron, aby umożliwić jej wykonanie „w trybie postępowania egzekucyjnego. Podobnie w przypadku wystąpienia sprzeczności, które powodują, że wykładnia postanowień ugody prowadzi w całości lub w części do wzajemnie wykluczających się wniosków²⁶ i nie pozwala na ustalenie rzeczywistej treści złożonych oświadczeń woli, przez co ugoda jest w tym zakresie również niezrozumiała”.

Wynikiem sądowej kontroli ugody może być stwierdzenie wystąpienia którejkolwiek z negatywnych przesłanek wskazanych art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. odnoszących się do wszystkich bądź tylko niektórych jej postanowień. Sąd może wówczas w całości lub w części odmówić zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności ugodzie obarczonej wadą. W przypadku gdy wadą dotknięte są wszystkie lub istotne postanowienia ugody rzutujące negatywnie na spójność pozostałych ustaleń poczynionych przez strony, sąd powinien odmówić zatwierdzenia ugody w całości. W przypadku częściowej odmowy ponownej oceny wymaga dokument w części niewadliwej, w celu ustalenia, czy nadal odpowiada on właściwościom stosunku prawnego ugody wskazanym w art. 917 k.c., prowadząc do modyfikacji istniejącego między stronami stosunku prawnego i nadając mu, chociażby częściowo, charakter pewny i bezsporny, zawierając zarazem wzajemne ustępstwa stron. Ponadto niewadliwa część ugody również będzie wymagała ponownej oceny w zakresie odpowiadającym przesłankom z art. 183¹⁴ § 3 k.p.c., zwłaszcza pod kątem zgodności z zasadami współżycia społecznego oraz braku sprzeczności, mając na uwadze, że częściowa odmowa zatwierdzenia ugody może prowadzić do istotnej modyfikacji pierwotnego kształtu porozumienia.

²⁴ Zob.: M. Dąbrowski, *Mediacja w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Lublin 2019, s. 292 i przytoczona tam literatura.

²⁵ Por.: T. Cyrol, D. Fuchs, *Mediacja Cywilna. Komentarz*, Warszawa 2022, s. 123.

²⁶ M. Sychowicz, op. cit., s. 790–791; M. Pazdan, *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, „Rejent” 2004, 2, s. 22.

Postępowanie w następstwie odmowy zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem

Problem braku procedury naprawczej ugody mediacyjnej w toku jej sądowej kontroli nie dotyczy ugody zawartej w ramach mediacji pozasądowej, bowiem odmowa jej zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności nie pozostaje w związku z toczącym się postępowaniem w sprawie objętej ugodą. Strony mogą w ramach kolejnej mediacji pozasądowej skorygować lub zawrzeć nową ugodę i złożyć ponowny wniosek o jej zatwierdzenie. Zwłaszcza że zgodnie z art. 95 ust 1 pkt 9 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych²⁷ opłata nie jest pobierana od wniosku o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem w wyniku prowadzenia mediacji na podstawie umowy o mediację.

Sąd, wydając postanowienie o odmowie zatwierdzenia ugody, informuje o tym fakcie mediatora wraz ze wskazaniem przyczyn uzasadniających odmowę²⁸. Należy zauważyć, że w przypadku gdy odmowa zatwierdzenia ugody następuje na posiedzeniu niejawnym (art. 148 § 3 k.p.c.), sąd doręcza stronom postanowienie z urzędu, na które przysługuje zażalenie (art. 394^{1a} § 1 pkt 11 KPC), a uzasadnienie sporządzane jest na wniosek (art. 357 § 1,2,2¹ k.p.c.). Oznacza to, że mediator może, jako pierwszy, a w przypadku niezłożenia wniosku o uzasadnienie postanowienia przez strony, jako jedyny, powziąć informację na temat przyczyn wadliwości niezatwierdzonej ugody. Nie dotyczy to jednak postanowienia o odmowie nadania klauzuli wykonalności, które sąd wydaje na posiedzeniu niejawnym, chyba że zachodzi potrzeba wyznaczenia rozprawy albo wysłuchania na posiedzeniu stron (art. 766 k.p.c.) i doręcza je stronom z urzędu wraz z uzasadnieniem (art. 766 § 1 k.p.c.). W doktrynie prezentowane jest stanowisko, aby odmowa zatwierdzenia ugody w całości lub części następowała na rozprawie, co jest zresztą zgodne z ogólną regułą wyrażoną w art. 148 § 1 k.p.c. Co prawda również w przypadku odmowy zatwierdzenia ugody na rozprawie sąd sporządza uzasadnienie na wniosek (art. 357 § 1 k.p.c.), niemniej w trakcie rozprawy może pouczyć strony o prawdopodobnym wyniku rozpatrzenia sprawy wraz z wyrażeniem poglądu w zakresie wykładni przepisów, które mogą uzasadniać odmowę zatwierdzenia ugody (art. 156¹ k.p.c.), umożliwiając stronom podjęcie działań zmierzających do sanowania wadliwej ugody w ramach ponownej mediacji lub zawarcia ugody sądowej. Należy jednak uwzględnić fakt, iż od momentu złożenia wniosku o zatwierdzenie ugody do wyznaczonego terminu

²⁷ Ustawa z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1144 ze zm.), dalej u.k.s.c.

²⁸ § 172 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2514 ze zm.), dalej regulamin urzędowania sądów powszechnych.

rozprawy upływa znaczny okres, w którego trakcie strony nie będą świadome istnienia okoliczności wyłączających możliwość zatwierdzenia ugody przez sąd. W przypadku odmowy zatwierdzenia ugody na rozprawie istnieje zatem ryzyko związane z potencjalnym elementem zaskoczenia stron i brakiem gotowości do zawarcia ugody sądowej, ale również z brakiem woli jej ponownego zawarcia lub też odmiennym aniżeli w ramach mediacji sposobem prowadzenia negocjacji w celu zawarcia ugody sądowej. Dlatego też rozwiązanie to może okazać się zasadne w przypadku częściowej odmowy. W sytuacji zaś odmowy zatwierdzenia ugody w całości z punktu widzenia idei sprawności postępowania i ekonomiki procesowej potencjalną zaletą może okazać się wydanie postanowienia na posiedzeniu niejawnym, które na podstawie art. 357 § 2³ k.p.c. sąd może z urzędu uzasadnić, jeżeli pozwoli to na usprawnienie postępowania. Usprawnienie postępowania mogłoby w tym przypadku wyrażać się w woli szybkiego poinformowania stron o odmowie i przyczynach odmowy zatwierdzenia ugody wraz z zawiadomieniem o terminie kolejnej rozprawy, jako że postępowanie sądowe jest wówczas kontynuowane. W okresie oczekiwania na wyznaczony termin rozprawy strony miałyby możliwość korekty lub zawarcia nowej ugody w ramach wszczętej z ich inicjatywy mediacji pozasądowej i złożenia ponownego wniosku o jej zatwierdzenie wraz z protokołem z mediacji złożonym przez mediatora. Strony, dysponując wiedzą o przyczynach odmowy, w oczekiwaniu na termin wyznaczonej rozprawy miałyby również możliwość przygotowania się do zawarcia ewentualnej ugody sądowej.

W przypadku zaistnienia którejkolwiek przesłanki z art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. uzasadniającej odmowę zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności sąd nie dysponuje uprawnieniem, aby wezwać strony ani mediatora do poprawienia lub uzupełnienia wadliwych postanowień ugody. Również wnioski stron o uzupełnienie lub modyfikację ugody mediacyjnej w następstwie odmowy jej zatwierdzenia w całości lub w części, jako nieprzewidziany przez ustawę, jest niedopuszczalny, przez co podlega w postępowaniu sądowym odrzuceniu²⁹. Pomimo iż mediator dysponuje informacją o przyczynach odmowy zatwierdzenia ugody, nie ma obowiązku uczestniczenia w procedurze jej sanowania, o ile obowiązek ten nie został uregulowany w treści umowy o przeprowadzenie mediacji. Strony również nie dysponują uprawnieniem, aby bez udziału mediatora dokonać modyfikacji postanowień ugody mediacyjnej z zachowaniem jej statusu. Każda modyfikacja ugody mediacyjnej dokonana samodzielnie przez strony i w jakimkolwiek zakresie

²⁹ Zob. M. Dąbrowski, *Charakter prawny ugody mediacyjnej zawartej po wszczęciu postępowania cywilnego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2013, 1, s. 52; analogicznie do ugody zawartej przed sądem zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72, Legalis nr 16948.

skutkowałaby pozbawieniem jej waloru ugody zawartej przed mediatorem, wyłączając możliwość jej zatwierdzenia przez sąd. Korekta ugody nie odbywałaby się wówczas przed mediatorem, a sama ugoda różniłaby się od pierwotnej wersji, która była dołączona do protokołu składanego tylko i każdorazowo przez mediatora (art. 183¹² k.p.c.). Dlatego też po zakończeniu sądowej kontroli ugody zawartej w ramach mediacji sądowej i wydaniu postanowienia o odmowie jej zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności możliwe są trzy tryby umożliwiające modyfikację lub zawarcie nowej ugody w toku dalszego postępowania.

Pierwszy z nich może polegać na złożeniu wniosku o ponowne skierowanie stron do mediacji sądowej celem korekty lub zawarcia nowej ugody w zależności od zakresu i charakteru wad, jakimi dotknięta jest ugoda. Będzie to wówczas kolejna mediacja generująca dodatkowe koszty, choćby miała na celu jedynie drobną, niemniej istotną korektę, która uzasadniała odmowę jej zatwierdzenia przez sąd. Rozwiązanie to może jednak finalnie okazać się korzystniejsze aniżeli zawarcie ugody sądowej, bowiem sąd z urzędu zwraca stronie 3/4 uiszczony opłaty od pisma wszczynającego postępowanie w pierwszej instancji oraz zarzutów od nakazu zapłaty, jeżeli w toku postępowania sądowego zawarto ugodę przed mediatorem po rozpoczęciu rozprawy w przeciwieństwie do zwrotu połowy uiszczony opłaty w przypadku zawarcia ugody sądowej³⁰. Różnica wynosi zatem 1/4 zwrotu części opłaty na korzyść ugody mediacyjnej, a po doliczeniu kosztów ponownego postępowania mediacyjnego nadal może przemawiać na jej korzyść.

Drugi tryb może polegać na wszczęciu mediacji pozasądowej w toku toczącego się postępowania, a następnie złożeniu wniosku o zatwierdzenie ponownej ugody na podstawie art. 183¹³ §1 k.p.c. Mediator składałby wówczas protokół wraz z dołączoną do niego ugodą w sądzie rozpoznającym sprawę. W przypadku pozytywnego wyniku kontroli ugody sąd, zatwierdzając lub nadając jej klauzulę wykonalności, w całości umarzałby postępowanie (art. 355 k.p.c.). Strony oczywiście mogą w tym trybie dokonać korekty ugody przed dowolnie wybranym mediatorem, również tym, który wyrazi zgodę na jej nieodpłatne przeprowadzenie (art. 183⁵ §1 k.p.c.).

Trzeci tryb może polegać na zawarciu przez strony ugody sądowej na bazie niewadliwych postanowień ugody mediacyjnej. Niemniej wydaje się on najmniej korzystnym rozwiązaniem zarówno z uwagi na zwrot opłaty w niższej wysokości aniżeli w przypadku ugody zawartej przed mediatorem, jak i ryzyko, że w zależności od zakresu i charakteru postanowień ugody mediacyjnej obarczonych wadą zawarcie ugody sądowej w trakcie rozprawy może okazać się niezwykle czasochłonne.

Żaden z przedstawionych trybów nie stanowi *stricte* procedury naprawczej, która umożliwiałaby na etapie sądowej oceny ugody dokonanie jej modyfikacji.

³⁰ Art. 79 ust. 2 lit. a oraz art. 79 ust. 3 lit. c u.k.s.c.

Determinuje jedynie możliwości dalszego postępowania ukierunkowanego na zawarcie niewadliwej ugody. Dlatego też warta rozważenia może być propozycja *de lege ferenda* w postaci uregulowania procedury sanowania ugody zawartej w ramach mediacji sądowej na etapie jej sądowej kontroli, która nie wymagałaby wszczęcia ponownej mediacji lub dążenia do zawarcia ugody sądowej z zachowaniem skutków wynikających z zawarcia ugody przed mediatorem. Oczywiście ustanowienie procedury naprawczej byłoby ukierunkowane na możliwość sanowania całości lub części ugody w zakresie postanowień niezrozumiałych lub sprzecznych, w tym również niedokładności, błędów pisarskich, rachunkowych lub innych oczywistych pomyłek, które nie skutkują bezwzględną nieważnością czynności prawnej. Nawiązując do art. 58 § 3 k.c., ostrożnie można by także rozważyć możliwość jej rozszerzenia o przypadki, gdy część postanowień ugody dotknięta jest sanacją nieważności, umożliwiając stronom podjęcie decyzji o podtrzymaniu wniosku o zatwierdzenie ugody w części niewadliwej lub też jego cofnięcie wraz z możliwością modyfikacji, gdy częściowa odmowa oddziaływałaby negatywnie na spójność pozostałych postanowień ugody. Oczywiście nie obejmowałoby to sytuacji, w której sąd odmawia zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności w całości z uwagi na okoliczności, które skutkują bezwzględną nieważnością czynności prawnej. Procedura sanowania ugody mogłaby wówczas sprowadzać się do dwóch rozwiązań. Pierwsze zakładałoby możliwość wyznaczenia stronom i mediatorowi dwutygodniowego terminu w celu modyfikacji wadliwych postanowień ugody³¹. Mediator byłby wówczas zobowiązany do udziału w procedurze naprawczej, składając protokół wraz ze skorygowaną przed nim ugodą w sądzie rozpoznającym sprawę. Byłoby to rozwiązanie korespondujące z istniejącym *de lege lata* obowiązkiem poinformowania mediatora o odmowie i przyczynach odmowy zatwierdzenia ugody, umożliwiając ukierunkowanie dyskursu na wypracowanie niewadliwego rozwiązania na bazie wiedzy o przyczynach odmowy wskazanych przez sąd. Obecny przepis § 172 regulaminu urzędowania sądów powszechnych można by wówczas umieścić w oddziale regulującym mediację w k.p.c., rozszerzając go o przyznanie sądowi możliwości zwrócenia ugody mediatorowi. Drugie rozwiązanie zakładałoby, że w sytuacji wystąpienia wad uniemożliwiających zatwierdzenie w całości lub w części ugody z uwagi na niezrozumiałe sformułowania, niedokładności, błędy pisarskie, rachunkowe lub inne oczywiste pomyłki, jej korekta byłaby możliwa

³¹ W węgierskiej ustawie o mediacji istnieje przepis, który stwarza możliwość korekty ugody, jeżeli po jej zawarciu nastąpiła zmiana nazwiska lub błąd dotyczy pisowni nazwiska, numeru, obliczeń lub innych podobnych literówek, wówczas mediator jest obowiązany dokonać korekty ugody w terminie 15 dni od dnia złożenia przez obie strony zgodnego wniosku w tym przedmiocie, zob. § 35 ust. 2 *węgierskiej ustawy nr LV z 2002 r. o mediacji* (A közvetítői tevékenységéről szóló 2002. évi LV. törvény), <https://njt.hu/jogszabaly/2002-55-00-00> (dostęp: 16.02.2024).

na najbliższej rozprawie wraz z ustnym wnioskiem o jej zatwierdzenie i bez utraty korzyści wynikających z faktu zawarcia ugody przed mediatorem. Zmodyfikowana ugoda byłaby wówczas taktowana w skutkach na równi z ugodą zawartą przed mediatorem, umożliwiając jej zatwierdzenie lub nadanie klauzuli wykonalności i bez pomniejszenia zwrotu części opłaty, jak gdyby doszło do zawarcia ugody sądowej. Procedura ta oczywiście angażowałaby sąd, niemniej wpisywałaby się w dążenie sądu do ugodowego zakończenia sporu, nie niwecząc zarazem pozytywnych skutków i nie deprecjonując idei mediacji.

Podsumowanie

Problem wadliwości ugód zawartych przed mediatorem w zestawieniu z odmową ich zatwierdzenia lub nadania klauzuli wykonalności przez sąd nie jest obecnie problemem powszechnym, co jednak nie oznacza, że w praktyce nie istnieje. Odpowiedzią na powszechną dostępność możliwości świadczenia usług w charakterze mediatora w połączeniu z brakiem normatywnego obowiązku redagowania i kontroli treści porozumienia jest zupełny katalog przesłanek sądowej kontroli ugody w ramach postępowania w przedmiocie jej zatwierdzenia. W sytuacji, gdy ugoda zwarta w ramach mediacji sądowej obarczona jest wadami, które nie prowadzą do jej bezwzględnej nieważności, pominięto możliwość uregulowania procedury umożliwiającej sanowanie wadliwych postanowień ugody na etapie sądowej oceny ugody. To oznacza, że dążenie do zachowania skutków niewadliwych ustaleń poczynionych przez strony w ramach mediacji rodzi konieczność wszczęcia kolejnej mediacji lub podejmowania próby zawarcia ugody sądowej na bazie niewadliwych postanowień zawartych w ugodzie mediacyjnej. Niedopuszczalna jest możliwość sanowania wadliwych postanowień ugody mediacyjnej w jakimkolwiek zakresie przez same strony, bez udziału mediatora, bowiem prowadziłyby one wówczas do pozbawienia statusu ugody jako ugody zawartej przed mediatorem, wyłączając zarazem możliwość jej zatwierdzenia. Można zatem uznać, iż obecnie dostępne tryby sanowania wadliwych postanowień ugody w przypadku odmowy jej zatwierdzenia, które *de facto* możliwe są po zakończeniu sądowej kontroli ugody, generują nadmierny i zbędny formalizm, któremu można by zapobiec w drodze uregulowania prostszej, szybszej i tańszej, choć oczywiście wymagającej regulacji procedurze naprawczej. W rzeczywistości rozbudowanie obecnej regulacji informowania mediatora o przyczynach odmowy zatwierdzenia ugody przez sąd poprzez dodanie procedury umożliwiającej sanowanie wadliwych postanowień ugody w ramach mediacji sądowej, w której zawarto wadliwą ugodę, mogłoby zmniejszyć zaangażowanie wymiaru sprawiedliwości i usprawnić

realizację idei dążenia do ugodowego zakończenia sporu, pozostając w interesie stron. Dotyczy to możliwości sanowania ugody, która obarczona jest wadą nieprowadzącą do jej bezwzględnej nieważności, a mimo to stanowiącą podstawę do odmowy jej zatwierdzenia przez sąd. Zwłaszcza obejmuje to sytuacje, gdy odmowa zatwierdzenia ugody następuje z uwagi na niezrozumiałe lub sprzeczne, a także niedokładne postanowienia bądź błędy pisarskie i rachunkowe, które mogłyby zostać w prosty sposób usunięte lub zastąpione w drodze procedury naprawczej przed mediatorem, bez konieczności wszczynania nowej mediacji bądź zawierania ugód sądowych i tym samym bez utraty korzyści wynikającej z faktu zawarcia ugody przed mediatorem. Sformułowane propozycje *de lege ferenda* w zakresie możliwości uregulowania procedury sanowania ugody w toku sądowej kontroli ugody mogą stanowić rozwiązania, które przy większej częstotliwości kierowania spraw do mediacji i tym samym wyższym ryzyku ich wadliwości mogą usprawnić postępowanie, realizując zarazem cele i funkcje postępowania cywilnego bez zniweczenia skutków ugody mediacyjnej i negatywnego postrzegania instytucji mediacji i mediatora w sytuacji zawarcia częściowo wadliwej ugody.

Bibliografia

- Antkiewicz A., *Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym*, „Radca Prawny” 2008, 6.
- Błaszczak Ł., *Postępowanie sądowe w sprawach mediacyjnych*, [w:] A. Torbus (red.), *Mediacja w sprawach gospodarczych: praktyka, teoria, perspektywy*, Warszawa 2015.
- Cyrol T., Fuchs D., *Mediacja Cywilna. Komentarz*, Warszawa 2022.
- Dąbrowski M., *Mediacja w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Lublin 2019.
- Dąbrowski M., *Charakter prawny ugody mediacyjnej zawartej po wszczęciu postępowania cywilnego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2013, 1.
- Dulęba D., *Uгода w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Kryteria kontroli sądowej ugody zawartej przed mediatorem*, [w:] T. Erciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017.
- Gutowski M., *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2017.
- Machnikowski P., [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Pazdan M., *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, „Rejent” 2004, 2.
- Piasecki K., [w:] J. Winiarz (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, Warszawa 1980.
- Piaskowska O.M., [w:] K. Antolak-Szymanski, O.M. Piaskowska, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2017.
- Pzyziak-Szafnicka M., [w:] J. Panowicz-Lipska (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, t. 8, Warszawa 2004.

- Sławicki P., *Obowiązki mediatora w zakresie przygotowania ugody przed nim zawartej i złożenia protokołu mediacyjnego w sądzie*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2017, 2.
- Sychowicz M., [w:] A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1–366*, t. 1, Warszawa 2016.
- Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Wojciechowski T., *Kontrola ugody sądowej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, 3.
- Żyznowski T., [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011.